

KERK VAN DE TOEKOMST

Kerk van de toekomst

JAN RENKEMA
LEONIE VAN STRAATEN
[Redactie]

SJIBBOLET ▸ AMSTERDAM ▸ MMXVI

*Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door een
financiële bijdrage van Stichting De Rots.*

© 2016
Redactie en auteurs,
p/a Uitgeverij Sijbbolet, Amsterdam

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt worden zonder de voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

*No part of this book may be reproduced without
the written permission of the publisher.*

Boekverzorging
René van der Vooren, Amsterdam

ISBN 978 94 9111 032 0
NUR 700

INHOUD

Inleiding

9

1

TAMARAH BENIMA
Drugs, thuis & dans

15

2

ERIK BORGMAN
Modern religieus leven: heilige onrust,
alsof God zou bestaan

23

3

INE VAN DEN EYNDE
Als zout van de aarde

36

4

MARTIN J. M. HOONDERT
De muzikale kerk

46

5

ROSALIENE ISRAËL
Nieuwe monastiek: een persoonlijk reisverslag

56

6

MANUELA KALSKY

Een kerk die religieuze pelgrims omarmt

67

7

KLAAS VAN DER KAMP

Kerk van de toekomst is als een klooster

77

8

LEO J. KOFFEMAN

Kwetsbare gestalten

86

9

GERARD MATHIJSEN

Abdij op een keerpunt

96

10

ARJAN PLAISIER

Van religieus bedrijf naar 'zie, hier ben ik'

108

11

PAUL DE ROY

Kleine gemeenschappen
als verkenner in de oecumene

117

12

JORIS VERCAMMEN

De kerkgrenzen voorbij,
of: waartoe zijn wij op aarde?

127

13

HENK WITTE

Kerk als netwerk van
gastvrije gemeenschappen

137

Inleiding

De *toekomst* van de kerk. In gesprekken over dit onderwerp gaat het dikwijls over wereldvreemdheid, misstanden en kerksluitingen. Af en toe wordt verwezen naar de nieuwe inspiratie van paus Franciscus of naar nieuwe initiatieven vanuit de basis. Maar voor velen gaan vernieuwingen te traag. De kerk zou hooguit nog een welkome aanvulling kunnen zijn op de sociale voorzieningen in de samenleving.

De toekomst van de *kerk*. Volgens anderen heeft het helemaal geen zin om daarover in gesprek te gaan. De kerk is er al tweeduizend jaar en heeft onze visie op toekomst niet nodig. De kerk is er gewoon als mensen hun evangelische idealen delen, en zal altijd weer zichzelf opnieuw uitvinden. Geen kerkgebouw beschikbaar? Dan maar een garage. Alleen ouderen in traditionele kerkdiensten? Maar wel jongeren in zang- en dansfestivals tegen onrecht.

In deze bundel gaat het niet om de toekomst van de kerk, maar om de kerk van de toekomst, om de vraag hoe de kerk er in de toekomst uit zal zien. Een dertiental toonaangevende kerkelijke leiders, theologen en opiniemakers vertellen over hun inspiratie en hun visie. Deze bundel verschijnt als opmaat naar het vijftigjarig bestaan van de Gemeenschap De Hooge Berkt in Bergeijk, een van de grootste nog actieve basisgemeenschappen zoals die ontstonden in de jaren zestig van de vorige eeuw. Dat waren de jaren van de Parijse Meirevolutie en de doorwerking van het Tweede Vaticaans Concilie, waarin de vensters van de kerk opengezet werden naar de wereld (alsof kerk en wereld ooit gescheiden zouden kunnen worden).

De Hooge Berkt is een oecumenisch-christelijke gemeenschap en kent een honderdtal leden en talrijke vrienden met

diverse (levensbeschouwelijke) achtergronden: rooms-katholiek, protestants, oud-katholiek, enzovoort. Er is een grote variatie in vormen van meeleven. Gemeenschappelijk is het respect voor ieders eigenheid en het streven naar een hartelijke kerk in een bewoonbare wereld waarin we gezamenlijk hernieuwde inhoud willen geven aan eeuwenoude woorden als solidariteit en barmhartigheid. Die hernieuwde inhoud begint met 'geloven op maandag'.

De auteurs in deze bundel kregen het verzoek om in te gaan op een aantal van de volgende vragen:

- 1 Hoe verhoudt zich de kerk als instituut met de kerk als gemeenschap van gelovigen?
- 2 Wat is de functie van de kerk (van kaarslicht tot voedselbank)?
- 3 Wat zou een samenleving missen als er geen kerk is?
- 4 Hoe komt het dat 'oecumene' vaak zo'n leeg begrip blijft?
- 5 Hoe draag ik 'het' over aan mijn kinderen?
- 6 Wat zou u veranderd willen zien in de kerk?
- 7 Waaruit put u hoop als u aan de kerk denkt?

De reacties waren even divers als het zo rijk geschakeerde kerkelijk leven in de Lage Landen. Maar in deze diversiteit komen wel telkens nieuwe kiemcellen terug, kiemcellen die samen een 'groeikristal' vormen met veelkleurige facetten. De bijdragen worden gepresenteerd in alfabetische volgorde. Uit elke bijdrage laten we één facet oplichten. En daaraan koppelen we direct een gespreksonderwerp in de vorm van een vraag, omdat deze bundel ook bedoeld is voor ontmoetingsavonden van parochianen en gemeenteleden en vormingsbijeenkomsten voor kerkelijk werkers.

TAMARAH BENIMA (oud-hoofdredacteur van het *Nieuw Israëlietisch Weekblad* en liberaal rabbijn) bepleit op basis van een vroegere lsd-ervaring de noodzaak van bewustzijnsverruiming om gevoelig te worden voor wat zij noemt 'het

goddelijk spektakel'. — *Wat hebben wij nodig opdat lichaam, geest en ziel gevoeliger worden voor het goddelijk spektakel?*

ERIK BORGMAN (lekenDominicaan, theoloog van het jaar 2012 en hoogleraar) houdt een pleidooi om er in de kerk een 'zootje' van te maken. Niet alles willen regelen en dicht-timmeren in steriele samenkomsten. Alleen onrust geeft vrede. — *Zijn onze samenkomsten een voedingsbron voor de heilige onrust, die noodzakelijk is om situaties van onrecht onder ons niet te laten voortbestaan?*

INE VAN DEN EYNDE (lector aan de Hogeschool Thomas More in Turnhout/Lier en auteur van 'Verhalen van een verslagen god') stelt dat het christelijke samenleven in de liturgie samengebond dient te worden. Pas als we daadwerkelijk leven wat we geloven, valt er iets te vieren. In deze dynamiek kunnen we ervaren welke goden wij aanbidden (carrière, eigen identiteit, enz.), en of we die Ene God wel echt dienen. — *Wie is voor jou god? Hoe maak je de keuze voor die Ene God zichtbaar in ons samen leven (als christen) en van daaruit ook in onze liturgie?*

MARTIN HOONDERT (kerkmusicus en universitair docent 'muziek, religie en ritueel') ziet toekomst wanneer we ons richten op de muzikale kerk, met muziek die minder tekst-georiënteerd is en ons uitnodigt om 'impressief' geloof in te zingen. — *Wat moet er aan onze muzikaliteit worden toegevoegd om de overgang te maken van 'zingen in de liturgie' naar 'zingen van de liturgie'?*

ROSALIENE ISRAËL (predikant van de Protestantse Kerk Amsterdam, praktisch-theologisch onderzoeker en lid van de kerngroep Gemeenschap Oudezijds 100) ziet op diverse plaatsen in kleine gemeenschappen een ontwikkeling naar een nieuwe toekomst van 'geloven op maandag': werken, bidden en gastvrijheid verlenen. — *Wat zou deze 'nieuwe*

monastiek' voor onze lokale geloofsgemeenschap kunnen betekenen?

MANUELA KALSKY (directeur van het Dominicaans Studiecentrum en van de interreligieuze website Nieuwwij.nl, en hoogleraar 'theologie en samenleving') pleit voor een ingrijpende verandering van het westerse denkpatroon door het creatief aanvaarden van religieuze diversiteit, op basis van compassie en vertrouwen. — *Hoe kunnen wij het 'gewelddadig concept' van eenheid achter ons laten, en nieuwe verbindingen aangaan met mensen van goede wil, ongeacht hun religieuze afkomst?*

KLAAS VAN DER KAMP (algemeen secretaris van de Raad van Kerken en uitgever bij Royal Jongbloed in Heerenveen) ziet secularisatie als een positieve ontwikkeling, en pleit voor kerkkloosters als basisgemeenschap met werkers die zich laten leiden door geloften, zoals de gelofte tot het beoefenen van empathie en inlevingsvermogen. — *Wat is er nodig om in onze kerkgemeenschappen te leven als werkers die zich laten leiden door bijvoorbeeld de gelofte van te zullen luisteren?*

LEO KOFFEMAN (emeritus predikant van de PKN en emeritus hoogleraar 'kerkrecht en oecumene') gaat nader in op vier kwetsbare 'basisgestalten' van de kerk, die alle vier noodzakelijk zijn voor de toekomst: de lokale kerk, de universele kerk, de particuliere kerk en de orde. — *Als onze geloofsgemeenschap van nature kwetsbaar en onvolledig is, waardoor wordt onze gemeenschap dan aangevuld, en voor wie zouden wij een aanvulling kunnen zijn?*

GERARD MATHIJSEN (abt van de Adelbertabdij in Egmond met speciale belangstelling voor het monnikendom van het Christelijk Oosten) beschrijft hoe ook in kloosters de traditie opnieuw vorm krijgt om 'hart en lippen' in overeenstemming te brengen en om voedingsbodem te zijn voor gemeen-

schapszin. — *Hoe zetten wij als kerk ter plaatse traditionele waarden als 'alle mensen eren' in voor de noden van de wereld: het verzachten of ongedaan maken van eenzaamheid, angst, ongelijkheid?*

ARJAN PLAISIER (scriba van de PKN van 2008 tot 2016 en nu predikant in de missionaire gemeente 'De Fontein' in Apeldoorn) vindt de zinswending 'kerk van de toekomst' een term op het randje. Het gaat om het koninkrijk van God dat al verhuld aanwezig is, net zoals de Heer verhuld aanwezig is. Het gaat om de kerk als een 'pop-up'. — *Wat gebeurt er als wij de kerk als 'religieus bedrijf' omdenken tot een 'God met ons'?*

PAUL DE ROY (bijna veertig jaar kernlid van de oecumenische Nikola-kommuniteit in Utrecht) vertelt hoe deze basissgemeenschap gevormd is door interkerkelijke en interreligieuze experimenten, en schetst een perspectief met een citaat van paus Franciscus over de 'gehavende kerk' en de ziekte van gewoontes en structuren. — *Welke contacten dagen ons uit om niet opgesloten te raken in de valse bescherming van onze comfortabele gewoontes en structuren?*

JORIS VERCAMMEN (oud-katholieke aartsbisschop van Utrecht en lid van het Centraal Comité van de Wereldraad van Kerken) pleit voor het heroverdenken van het wezen van de kerk en schetst een toekomst waarin de kerk zich laat verbinden met alles en iedereen waarin het verlangen naar Gods toekomst levendig is. — *Luisteren wij naar de uitnodiging om lot- en bondgenoot te worden van mensen, in het vertrouwen dat de Derde mee komt lopen op de weg die zij gaan?*

HENK WITTE (emeritus hoogleraar op de Xaverius-leerstoel voor de relatie tussen spiritualiteit en theologie vanuit ignatiaans perspectief) ziet toekomst in een leefstijl op basis van de ego-loze gastvrijheid van de man van Nazareth, een nieuwe verhouding tot de dood en de bereidheid om van de

ander te leren. — *Hoe kunnen wij bijdragen aan het creëren van verbanden tussen mensen waarin een nieuwe gastvrijheid kan worden beleefd?*

De samenstellers van deze bundel zijn de auteurs bijzonder erkentelijk voor hun openheid bij het doordenken van de vragen over de kerk van de toekomst. En vooral ook voor de moeite die ze zich hebben getroost om hun ideeën kort en zodanig te verwoorden dat er over doorgesproken kan worden op ontmoetings- en vormingsavonden.

Deze uitgave is tot stand gekomen met financiële ondersteuning van Stichting De Rots (<http://stderots-nl.jouwweb.nl>). Wij zijn De Rots daar dankbaar voor.

*Gemeenschap De Hooge Berkt,
Bergeijk, augustus 2016*

JAN RENKEMA
LEONIE VAN STRAATEN

www.hoogeberkt.nl